

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ โดยในส่วนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอวัตถุประสงค์การวิจัย คำถามในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการสถาปนาของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ในสมัยเมืองหลวงที่แคว้นชาม
- 2) เพื่อศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงวาระสุดท้าย
- 3) เพื่อศึกษาการปฏิรูปการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์
- 4) เพื่อศึกษาการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์

คำถามในการทำวิจัย

- 1) ราชวงศ์อุมัยยะฮ์ได้สถาปนารัฐอิสลามในสมัยเมืองหลวงที่แคว้นชามเมื่อไหร่และอย่างไร
- 2) เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานมีประวัติชีวิตอย่างไรและมีคุณสมบัติที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักในประวัติอิสลามอย่างไร
- 3) เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานปฏิรูปและปกครองรัฐอิสลามอย่างไร
- 4) เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานใช้บรรทัดฐานอะไรบ้างในการสร้างสันติภาพในรัฐอิสลามที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและให้ความรู้แก่ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามเกี่ยวกับการสถาปนารัฐอิสลามแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์สมัยเมืองหลวงแห่งแคว้นชาม
- 3) ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและนำมาเป็นแบบอย่างเกี่ยวกับเกียรติประวัติอันทรงเกียรติของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงวาระสุดท้าย
- 3) ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการปฏิรูปการปกครองประเทศและสังคมปัจจุบัน
- 4) ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพในประเทศหรือสังคมปัจจุบัน
- 5) ผลการวิจัยสามารถเป็นองค์ความรู้ใหม่และนำมาใช้เป็นตำราเรียนของรายวิชาประวัติศาสตร์อิสลามและเป็นประโยชน์สำหรับผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้สนใจทั่วไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา การปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ซึ่งเป็นวิจัยเอกสารจากเอกสารภาษาอาหรับ ภาษามลายู ภาษาไทยและภาษาอังกฤษตามลำดับ แต่ภาษาไทยมีจำนวนน้อยมาก ใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีวิพากษ์วิจารณ์ทั้งภายในและภายนอก ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเอกสารเหล่านั้น ส่วนอัลกุรอานนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่ามีคุณภาพในมิติทางวิชาการและการเป็นหลักฐานสูงกว่าเอกสารทุกประเภท เนื่องจากเป็นคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้วิจัยมุ่งมั่นทำการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ผู้วิจัยศึกษาอายะฮ์อัลกุรอานและอัลหะดีษที่เกี่ยวข้องกับบทบาทญะฮ์ดีอิสลามในการปกครองและการสร้างสันติภาพ นอกจากนั้นยังศึกษาตำราวิชาการทางประวัติศาสตร์อิสลามทั้งเป็นแหล่งปฐมภูมิ ทุติยภูมิและตติยภูมิที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย ที่เป็นภาษาอาหรับ และมลายูนำมาแปลเป็นภาษาไทย
- 2) นำข้อมูลที่แปลเป็นภาษาไทยมาตีความตามแนวราบหรือแนวดิ่งตามสถานภาพความเหมาะสมของข้อมูล เมื่อผู้วิจัยอ่านทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ข้อมูลเหล่านั้น เชิงวิพากษ์วิจารณ์ทั้งภายในและภายนอกแล้ว นำมาทำการตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาแยกประเภทเป็นหมวดหมู่ ที่มีเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์ แล้วนำข้อมูลที่จัดเป็นหมวดหมู่แล้วอธิบายความสัมพันธ์กับบทบาทญะฮ์ดี ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสร้างขอสรุ

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาค้นคว้าจากอัลหะดีษ ตำราวิชาการทางประวัติศาสตร์อิสลามจาก 3 แหล่งคือ ปฐมภูมิทุคัยภูมิและตติยภูมิที่เกี่ยวกับการสถาปนารัฐอิสลามแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ในสมัยเมืองหลวงที่แคว้นซามพบ ว่า อะสุล อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ให้ทัศนะว่าท่านหะสัน บิน อะลี رضي الله عنه ดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์อรรอชิดีนคนที่ 5 หลังจากการเสียชีวิตของบิดา เป็นเวลา 6 เดือน ครั้นต่อมาท่านยอมปรองดอง สละตำแหน่งและมอบให้มูอาวียะฮ์ บิน อับดุลมุฮัมมัด رضي الله عنه ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อ ก) มุ่งหวังมรดกอดิลละฮ์หรือความเห็นชอบจากอัลลอฮ์ ﷻ ข) ตอบสนองปฏิบัติตามบทอัลหะดีษของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ที่ว่าด้วย “การปรองดอง” และค) ปกป้องมิให้เกิดการนองเลือดและรักษาความสงบสุขของประชาชนชาวมุสลิม ซึ่งปีนี้เรียกว่า “ปีแห่งเอกภาพประชาชนชาวมุสลิม” เมื่อวันที่ 5 รอบีอุลเอาวัลปี ฮ.ศ. 41 ตรงกับปี ค.ศ. 620 ซึ่งนำโดยมูอาวียะฮ์ บิน อับดุลมุฮัมมัด رضي الله عنه หรือเป็นที่รู้จักกันว่า “บิดาคณแรกแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์” เคาะลีฟะฮ์ผู้พ้นจากวงศ์ตระกูลอุมัยยะฮ์โดยใช้ทฤษฎี สืบสันตติวงศ์ จำนวน 14 ท่านเริ่มจากท่านมูอาวียะฮ์ บิน อับดุลมุฮัมมัด رضي الله عنه และท้ายสุด คือ มัรวาน บิน มุหัมมัด เริ่มตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 41 – 132 ตรงกับ ค.ศ. 620 – 711 รวมเวลาเป็น 91 ปี

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาค้นคว้าจากตำราวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์อิสลาม จาก 3 แหล่งดังกล่าวข้างต้นที่เกี่ยวกับชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานตั้งแต่วัยเยาว์ จนถึงวาระสุดท้ายพบว่า เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานกำเนิดจากวงศ์ตระกูลอุมัยยะฮ์โดยตรง นักการเมือง นักปฏิรูปที่มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล อุละมาอ์ นักวรรณกรรม ท่องจำอัลกุรอานและอัลหะดีษ เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สงบนิ่ง เกรงครัด เด็ดขาด มองการณ์ไกล กระฉับกระเฉง สติปัญญาเฉียบแหลม เกิดในแวดล้อมอิสลามอย่างครบสมบูรณ์ที่ส่งเสริมให้ท่านเป็นรัฐบุรุษในประวัติศาสตร์อิสลาม มุ่งมั่นปลูกฝังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา สามารถดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ทั้งหมด 8 คน จึงทำให้ท่านได้รับขนานนามว่า “ออบู อัลมุลุก” แปลว่า “บิดาแห่งกษัตริย์” มีภรรยาทั้งหมด 10 คนและมีบุตร 19 คน สิ้นชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 86 ตรงกับ ค.ศ. 705 ในขณะอายุ 60 ปีเศษและดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลา 21 ปี

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการศึกษาค้นคว้าจากจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ตำราวิชาการทางประวัติศาสตร์อิสลามจาก 3 แหล่งดังกล่าวข้างต้นที่เกี่ยวกับ การปฏิรูปการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ พบว่า หลังจากเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานประสบผลสำเร็จในการปราบปรามกลุ่มปรปักษ์ ท่านมุ่งเน้นปฏิรูปรัฐอิสลามโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ทันสมัย

สอดคล้องกับยุคและพื้นที่ เช่น การปรีกษาหรือกับบรรดาเสาะหาบะฮุและให้สิทธิพิเศษแก่ชาวแคว้นชาม เป็นต้น ติดตามการปฏิบัติหน้าที่ขององค์คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อย่างเข้มงวด สุภาพอ่อนโยนกับชาวต่างศาสนิก มุ่งเน้นพัฒนากรมต่าง ๆ ให้มีระเบียบระบบ บูรณะซ่อมแซมศาสนสถาน รณรงค์เยาวชนให้มีชีวิตคู่โดยกำหนดนโยบายค่าสินสอดของเยาวชนสตรี คนแรกที่สถาปนาศาลยุติธรรมอย่างมีระเบียบระบบ กำหนดพระราชบัญญัติการใช้เงินตราอาหรับอิสลาม และภาษาอาหรับเป็นภาษาทางการ พัฒนาระบบเศรษฐกิจให้เติบโตโดยจัดตั้งโรงงานและร้านค้าต่าง ๆ เช่น โรงงาน กระดาษและ อัญมณี เป็นต้น การเกษตรมีบูรณการอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เปิดโอกาสให้ชนต่างชาติเข้ามาลงทุน สร้างเมืองเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ส่วนในด้านสถาปนิก ท่านปรับปรุงและพัฒนา มัสยิดอัลอักศออย่างดี สวยงามและเป็นที่เอื้อต่อการปฏิบัติศาสนกิจ และยุคนี้ นับว่าเป็นยุคเริ่มต้นของความรุ่งเรืองทางด้านวิชาการ โดยจัดตั้งหน่วยงานแปลภาษา สถาบันการศึกษาภาษาอาหรับที่มีคุณภาพ ใ้จุดบนอักษรอาหรับที่เหมือนกันเช่น (ص ض) ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณงามความดีที่สำคัญยิ่งของการศึกษาอิสลาม ตั้งแต่ยุคนั้นจนถึงปัจจุบันและอนาคต นอกจากนั้นยังมุ่งมั่นในการขยายอาณาเขตให้กว้างขวาง

วัตถุประสงค์ที่ 4 จากการศึกษาค้นคว้าจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และตำราวิชาการทางประวัติศาสตร์อิสลามจาก 3 แหล่งดังกล่าวข้างต้นที่เกี่ยวกับการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ พบว่า ท่านได้ขับเคลื่อนมุ่งเน้นสร้างสันติภาพทั้งภายในและนอกรัฐอิสลามโดยใช้กระบวนการเจรจาโดยสันติวิธีอย่างสุดความสามารถ และความรุนแรงเป็นทางเลือกสุดท้าย จึงประสบผลสำเร็จอย่างภาคภูมิใจ ที่ทำให้ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองมีความเป็นเอกภาพ และอยู่อย่างปกติสุขอย่างสมหวังและยั่งยืน ยุคท่านนับว่าเป็นยุคเริ่มต้นของความสงบสันติ ด้วยผลงานโดดเด่น อันทรงคุณค่าจึงทำให้ท่านได้รับฉายานามว่า “บิดาคนที่สองแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์” ส่วนหัจญญ์ญาญ บิน ยูสุฟ อัยษะกอฟีย์ โจมตีเคาะลีฟะฮ์อับดุลลอฮ์ บิน ซุบัยรฺ จึงทำให้เสียชีวิตทันที พร้อมกำแพงกะอับะฮ์ในพื้นที่อันทรวงเกียรติถูกพังและเสียหาย จึงทำให้ประชาชนชาวมุสลิมเสียชีวิต ซึ่งเป็นการกระทำที่ควรประณาม นำเป็นบทเรียนหรืออุทาหรณ์สำหรับชนรุ่นหลังและบันทึกเป็นประวัติศาสตร์อิสลาม

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ เป็นวิจัยเอกสาร จากผลการวิจัยจะนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาการสถาปนารัฐอิสลามแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์พบว่า ท่าน หะสัน บิน อะลี เป็นหลานของท่านนบีหัมมัด ﷺ เป็นนักการเมืองที่มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลที่ยอมปรองดอง สละตำแหน่งและมอบให้แก่มูอาวิยะฮ์ บิน อับดุลมานูญเนื่องจากท่านมองว่าเขา(มูอาวิยะฮ์) เป็นเสาะหาบะฮ์ที่อุทิศตนสูงในการทำงานอิสลามในอดีต มีศักยภาพเป็นนักปฏิรูปที่มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลสามารถปกครองรัฐอิสลามได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้เขา(มูอาวิยะฮ์)ได้รับตำแหน่งอย่างประทับใจ ประชาชนชาวมุสลิมต่างก็ให้สัตยาบันอย่างเป็นทางการ ซึ่งปีนี้เป็นปีเรียกกันว่า **“อาม อัลญะมาอะฮ์” (‘Am al-Jama‘ah)** แปลว่า **“ปีแห่งความเป็นเอกภาพของประชา ชาวมุสลิม”** ซึ่งเป็นปีที่สถาปนารัฐอิสลามอย่างเป็นทางการตามทัศนะที่ชัดเจนที่สุดเมื่อวันที่ 5 เดือนรอบีอุลเอาวัลปี ฮ.ศ. 41 ตรงกับค.ศ. 620 การสละตำแหน่งของหะสัน บิน อะลีเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดความรักใคร่ เป็นพี่น้องอยู่อย่างสามัคคีกันที่มิตร สงบสุข ท่านเป็นผู้ใฝ่สันติที่ยอมปรองดอง สละตำแหน่งและมอบให้แก่มูอาวิยะฮ์ บิน อับดุลมานูญด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อมุ่งหวัง ภารกิจดีละฮ์หรือความเห็นชอบจากอัลลอฮ์ ﷻ การสนองปฏิบัติตามบทอัลหะดีษของท่านนบีหัมมัด ﷺ และรองลงมาเพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งที่อันนำไปสู่การนองเลือดระหว่างมุสลิมด้วยกัน

จากการประเมินผลประโยชน์ทางด้านส่วนตัวของการสละตำแหน่งของหะสัน บิน อะลี ﷺ แน่แน่นอนท่านจะดูมองว่าขาดทุน ทางด้านสังคมท่านจะดูมองว่าเสียเปรียบ การมีจุดยืนทางด้านการเมืองเช่นนี้ ค่อนข้างยากมากที่จะเจอพบในโลกนี้ ทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากผู้คนโดยส่วนใหญ่ไม่ว่าศาสนิกใดก็ตาม จะเป็นสามัญชนหรือปัญญาชนก็ดี ต่างก็ยอมทุ่มเททุนทรัพย์อย่างมากมายเพื่อแสวงหาหรือแลกเปลี่ยนกับตำแหน่ง บารมี และยศถาบรรดาศักดิ์ในสังคม และประเมินทางด้านศาสนาพบว่าหะสัน บิน อะลี ﷺ เป็นผู้ที่มิสถานะคุณธรรมจริยธรรมที่สง่างาม สูงส่งแห่งอิสลาม ปฏิบัติคุณงามความดีที่ดีเลิศ สอดคล้องกับอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในสุเราะฮ์อัลมุลก อายะฮ์ที่ 2 ความว่า **“พระองค์ผู้ทรงให้มีความตายและให้มีความเป็นเพื่อจะทดสอบพวกเจ้าว่า ผู้ใดบ้างในหมู่พวกเจ้าที่มีผลงานที่ดีเยี่ยมและพระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงให้ห้อยเสมอ”** ท่านหะสัน บิน อะลี ﷺ นับว่าเป็นผู้มีเกียรติประวัติอันทรงเกียรติ เป็นผลงานอันทรงคุณค่าในประวัติศาสตร์อิสลาม ที่ควรยกย่อง สรรเสริญ และมนุษยชาติทั้งมวลควรนำมาเป็นแบบอย่างโดยเฉพาะผู้นำทุกระดับในทุกยุคทุกสมัยเพื่อนำไปสู่การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนทั้งโลกนี้และโลกหน้า

รัฐอิสลามแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮะฮฺสถาปนาโดยมูอาวิยะฮฺ บิน อับดุลมุฮัมมัด ท่านเป็นคนแรกที่ใช้ทฤษฎีสืบสันตวงศ์หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งได้รับขนานนามว่า “บิดาคนแรกแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮะฮฺ” และสิ้นสุดในสมัยการปกครองของมรวาน บิน มุหัมมัด ราชวงศ์อุมัยยะฮะฮฺปกครองรัฐอิสลามแห่งแคว้นชามเป็นเวลาประมาณ 91 ปีเศษ และล่มสลาย เมื่อปี ฮ.ศ. 132 ตรงกับ ค.ศ. 750 อันเนื่องมาจากมีปัจจัยต่างๆ ที่รวมตัวกันคือ ผู้นำไม่มีความเข้มแข็งต่ออัลลอฮฺ ﷻ ไม่มีความยุติธรรม มีความขัดแย้งภายในวงศ์ตระกูลอุมัยยะฮะฮฺ วิถีชีวิตหรูหราฟุ่มเฟือย และการแพร่ขยายของราชวงศ์อับบาซียะฮฺ เป็นต้น สำหรับประเทศที่ใช้ระบอบกษัตริย์ยังคงใช้ทฤษฎีนี้จนถึงปัจจุบันและอนาคต เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบียในตะวันออกกลาง ประเทศมาเลเซีย ไทยและบรูไนในคาบสมุทรอินโดจีน ประเทศอาเซียน เป็นต้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮฺอับดุลมาลิก บิน มรวานตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงวาระสุดท้ายพบว่า ท่านเป็นรัฐบุรุษ จากกลุ่มดาบิอินที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์อิสลามซึ่งสอดคล้องและควรจัดอยู่ในทฤษฎีกลุ่มมหาบุรุษที่กำหนดคุณลักษณะที่ว่าด้วย “แรงผลักดันที่ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากอิทธิพลของผู้นำในแต่ละยุค ผู้นำเหล่านั้นมีคุณสมบัติพิเศษ ความชาญฉลาดและความสามารถเหนือผู้อื่น ดังนั้นถ้าไม่มีมหาบุรุษเหล่านั้นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ก็จะไม่บังเกิดขึ้น” จากการศึกษาชีวประวัติของท่าน พบว่าท่านมีบุคลิกภาพหรือคุณสมบัติที่พึงประสงค์อย่างมากมายทั้งทางด้านอิทธิพลทางเชื้อสายวงศ์ตระกูลตั้งแต่ดั้งเดิมและคุณสมบัติส่วนตัวที่เปรียบพร้อมในตัวท่านเอง เช่น ท่านสืบเชื้อสายมาจากวงศ์ตระกูลอุมัยยะฮะฮฺโดยตรง กำเนิดจากครอบครัวที่เคร่งครัดทางด้านศาสนา ได้รับอิทธิพลจากบุคลิกของอุมมาน บิน อัฟฟาน ﷻ มีวุฒิภาวะการเป็นผู้นำสูงโดยที่ท่านเคยกล่าวยืนยันความสามารถพิเศษในตัวท่านที่เหนือกว่าว่า “ข้าไม่ใช่ เป็นผู้มีจุดยืน และข้าไม่ใช่ผู้ที่อ่อนแอในการบริหารจัดการรัฐอิสลาม” นอกจากนั้นยังเป็นนักการเมืองหนุ่ม นักปราชญ์ นักวรรณกรรม นักปฏิรูป สงบเสงี่ยม สงบนิ่งเด็ดขาด เข้มแข็ง กล้าหาญ กระฉับกระเฉง มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล นักปฏิบัติศาสนกิจ สวมคัมกับบรรดาเศาะหาบะฮฺและอูลมะฮฺ มีภรรยาทั้งหมด 10 คน มีทายาททั้งสิ้น 19 คน มุ่งเน้นอบรม สั่งสอน ปลูกฝังทายาท ให้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เนื่องจากท่านตระหนักปฏิบัติตามบทอัลหะดีษท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ความว่า “แท้จริงฉันถูกส่งมา เพื่อส่งเสริมให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ครบสมบูรณ์” มุ่งเน้นการศึกษาอัลกุรอานเป็นพิเศษเนื่องจากการศึกษาอัลกุรอานเป็นการศึกษาที่ประเสริฐที่สุด ณ แห่งอัลลอฮฺ ﷻ เป็นคำดำรัสของพระองค์ผู้ที่อ่านจะได้รับผลบุญ 1 อักษรเท่ากับ 10 ความดี ยิ่งกว่านั้นยังสามารถเป็นผู้นำผู้อ่านจากการตกรอก เพิ่มพลังทั้งพลังศรัทธาและพลังจิตใจ เป็นต้น รัชทายาทที่ดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮฺมีจำนวน 8 คน ส่งผลทำให้ท่านได้รับฉายานามว่า “อูมัลมุลुक” แปลว่า “บิดาแห่งกษัตริย์” ซึ่งเป็นนักปฏิรูปที่สามารถปรับเปลี่ยนรัฐอิสลามจากหน้ามือเป็นหลังมืออย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังสามารถสร้างประชาชนที่มีพหุทางวัฒนธรรมและศาสนา มีความเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและอยู่อย่างมีความสุขสมหวังอย่างยั่งยืน ทั้งในยุคนี้และ

ยุคต่อมา จึงทำให้ได้รับการขนานนามว่า “บิดาคณที่สองแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์” ท่านเป็นผู้ใฝ่ศาสนา มุ่งเน้นสิ่งเสียดต่อทายาทบนรัฐธรรมนูญแห่งศาสนา โดยเน้นความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นประการสำคัญ ในยามป่วยก่อนเสียชีวิต ท่านสำนึกผิดและได้กลับเนื้อกลับตัวอย่างดีและเสียชีวิตในสภาพที่ดี ในขณะอายุ 60 ปี อัลวะลิดบุตรเป็นผู้นำละหมาดศพและได้ฝังไว้หน้าประตูหมู่บ้านอัลญาบียะฮ์ ตำแหน่งนานถึง 21 ปีเศษ การศึกษาชีวิตประวัติของชนรุ่นก่อน นับเป็นความสำคัญระดับหนึ่ง เพราะจะทำให้เราได้รู้ถึงการทุ่มเท เสียสละ ความมุ่งมั่นของบรรพบุรุษในการปกป้องรักษาศาสนาอิสลามให้คงอยู่อย่างสง่างามจนถึงวันนี้ ซึ่งพวกเขาได้สร้างผลงานอย่างมากมาบางอย่างที่เป็นนวัตกรรมที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการศึกษาการปฏิรูปการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานในรัฐอิสลามพบว่า จุดประสงค์ของการปฏิรูปในอิสลามคือ การพัฒนาทางด้านปัจเจกชนและสังคมให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น ควรพัฒนาให้สอดคล้องกับความสามารถของตน อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมนุษย์มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านด้านศักยภาพ รูปร่างหน้าตาและฐานะ เป็นต้น แต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบต้องปฏิรูปตามศักยภาพของตนให้ดียิ่งขึ้น การปฏิรูปจำเป็นต้องมีความอดทนและการต่อสู้ กับสิ่งชั่วร้ายและการฉ้อฉล เพื่อนำมาซึ่งศีลธรรมและความเป็นอยู่ที่ดีแก่ทุกคน ภารกิจของการปฏิรูปโดยรวมนั้นจะต้องอาศัยการจัดระเบียบระบบ เพื่อที่จะให้บังเกิดผลที่มีประสิทธิภาพ

ผลจากการเป็นรัฐบุรุษของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน ที่ท่านมุ่งมั่นปฏิรูปรัฐอิสลามโดยใช้กลไกต่าง ๆ ที่เหมาะสมทันสมัยซึ่งสอดคล้องกับการขยายตัวของรัฐและประชาชนมีพหุทางด้านวัฒนธรรมและศาสนา จึงทำให้ระบบการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐอิสลามมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีเกือบครบทุกด้าน เช่น ระบบการเมืองการปกครองมีครบสมบูรณ์ กรมหรือหน่วยงานต่างๆของรัฐมีระเบียบระบบอย่างดีเยี่ยม และประชาชนทั้งชาวมุสลิมและต่างศาสนิกต่างก็ได้อยู่เย็นเป็นสุขที่สมหวังอย่างยั่งยืน จึงทำให้ท่านมีผลงานอย่างมากมา บางผลงานเป็นนวัตกรรมที่ยืนยาวจนถึงปัจจุบันและอนาคต ส่งผลทำให้รัฐอิสลามมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีเป็นที่ปรากฏอย่างชัดเจน ดังนี้

1) ตำแหน่งขององค์คณะผู้บริหารที่มีชื่อต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับยุคนั้นคือ ก) อัลวะซิร์ (al-Wazir) มีหน้าที่รับผิดชอบ ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของรัฐแทนที่เคาะลีฟะฮ์ ข) อัลหิญาบะฮ์ (al-Hijabah) มีหน้าที่เปิดและปิดประตูตามเวลาที่ถูกกำหนด อันเนื่องมาจากเหตุการณ์การฆาตกรรมอะลี บิน อบีฏอลิบ ﷺ เพื่อป้องกันเหตุการณ์ ดังกล่าว ค) ระบบอัลอิมาระฮ์ (Imarah) มีหน้าที่รับผิดชอบ ในการบริหารเขตการปกครอง จากที่เคยเรียกว่า อะมิรหรือเจ้าเมือง ได้เปลี่ยนเป็นวาลี หรือข้าหลวง ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในเขตปกครอง นอกจากนั้นยังมีหน้าที่ในการเรียกเก็บภาษีและอำนาจตุลาการอีกด้วย

2) ระบบการบริหารจัดการของคิวานหรือกรมต่างๆ มีความรุ่งเรือง ทันสมัยเป็นระเบียบ ระบบและรูปธรรมอย่างดีเยี่ยม คิวานเหล่านั้นได้แก่ คิวานอัลคอรอญ์ คิวานอรรอสาอิล คิวานอัลคอตัม คิวานอฏฏออซ เป็นต้น ส่วนคิวานอัลบะริค หรือกรมไปรษณีย์ มีความรุ่งเรืองที่สุดโดยใช้ม้าเป็นพาหนะสื่อสารอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบระบบ นอกจากนี้ยังจัดตั้งหน่วยงานทำการไปรษณีย์ตามถนนสายต่าง ๆ โดยติดตั้งป้ายประกาศกำหนดเวลาให้บริการอย่างแน่นอนและชัดเจน นอกจากนี้ยังกำหนดคุณสมบัติสำหรับผู้ที่ประสงค์ในการดำรงหน้าที่ ได้แก่ มีความรับผิดชอบ (อะมานะฮฺ) หรือเป็นที่ไว้วางใจ (ยิกะฮฺ) เป็นประการสำคัญ

3) การกำหนดพระราชบัญญัติการใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาทางการทั่วรัฐอิสลาม เพื่อสะดวกในการสื่อสาร ควบคุมดูแลกิจการงานราชการแผ่นดินอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบระบบ บัญชีทุกประเภท ถูกบันทึกและเขียนเป็นภาษาอาหรับ โดยจัดตั้งสถาบันการศึกษาภาษาอาหรับ นอกจากเป็นสถานที่การศึกษาแล้ว ยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มาซึ่งสามารถอ่านออก เขียนภาษาอาหรับอย่างมีคุณภาพ จากสภาพเช่นนั้นจึงทำให้ประชาชนได้เปลี่ยนทัศนคติกลายเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ภาษาอาหรับอย่างดียิ่ง จึงทำให้เข้าใจศาสนาอิสลาม อ่านอัลกุรอานคล่องแคล่วและออกเสียงถูกต้อง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมการใช้ภาษาโดยใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาทางการ ในหน่วยงานราชการแผ่นดินและประชาชนซึ่งเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน สะดวกในการบริหารกิจการงานราชการแผ่นดิน นับตั้งแต่ในสมัยนั้นจนถึงปัจจุบันการใช้ภาษาอาหรับในโลกอาหรับ ถือเป็นผลงานที่สำคัญยิ่งของท่าน ที่ให้คุณประโยชน์ที่ประจักษ์อย่างมากมาย คือ ก) การสนองตอบความสูงส่งของภาษาคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งเป็นคำดำรัสของอัลลอฮฺ ﷻ และภาษาของสุนนะฮฺของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ โดยคุณภาพเหนือกว่าภาษาอื่นๆ ข) แวดวงนักวรรณกรรม นักเขียนภาษาอาหรับมีอาชีพ ทั้งนักเขียนที่เป็นชาวต่างชาติ ต่างก็มุ่งมั่นศึกษาภาษาอาหรับ ส่งผลให้พวกเขา เป็นนักเขียนภาษาอาหรับที่เชี่ยวชาญไม่ต่างกับเจ้าของภาษา ค) การมีสถาบันแปลภาษา(Harakah Terjemah) จากภาษาอื่น ๆ เป็นภาษาอาหรับ หรือแปลภาษาตามความประสงค์ ปัจจุบันประเทศอาหรับส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาประจำชาติ และเป็นภาษาต่างประเทศของโลกมุสลิม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผลงานของเคาะลีฟะฮฺอับดุลมาลิก บิน มัรวานที่ป็นนวัตกรรมที่ได้แผ่ขยายและสร้างคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ประชาชาติชาวมุสลิมทั่วโลกและผู้สนใจทั่วไป ง) ระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองมีความเป็นเอกภาพ ตั้งอยู่บนบรรทัดฐานเดียวกัน และเป็นระบบการบริหารจัดการที่ดีเยี่ยม ซึ่งราชวงศ์อับบาสิยะฮฺได้นำแบบอย่างจากการบริหารจัดการของเคาะลีฟะฮฺอับดุลมาลิก บิน มัรวาน เป็นบรรทัดฐานในการปกครองรัฐอิสลามในยุคต่อมา

4) การศึกษาในสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮฺไม่ต่างกับสมัยของคุละฟะฮฺอรรอซิดีนซึ่งมีรายวิชาภาษาอาหรับและอิสลามศึกษา เพื่อให้ประชาชนชาวมุสลิมใฝ่เรียนรู้วิชาที่เกี่ยวกับอิสลามเป็นประการสำคัญ และปกป้องตนเองจากการครอบงำของแนวความคิดอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นสมัยของ

การกำเนิดสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งวิทยาศาสตร์และสามัญ เช่น ราชวิทยาลัยศาสตร์ เคมี การแพทย์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ เป็นต้น คอลิด บิน ยะซิด บิน มูอาวิยะฮ์ ซึ่งเป็นมุสลิมคนแรกที่ได้แปลงานเขียนทางวิทยาศาสตร์ของกรีก ด้านสาขาปรัชญา ราชวิทยาลัยศาสตร์ ราชวิทยาลัยอิสลามศึกษา และวิชาพล เช่น วิชายิงธนู และวิชาว่ายน้ำ เป็นต้น ในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน เป็นสมัยของการจุดเริ่มต้นของความรุ่งเรืองทางด้านวิชาการ ท่านมุ่งเน้นสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางด้านการศึกษา ที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการขยายตัวของรัฐ และความก้าวหน้าทางด้านศิลปะวิทยาการ คือ ก) จัดตั้งสถาบันแปลภาษาขององค์การ (หะรออะฮ์อัลตะอริบวัตตัจญะมะฮ์) ซึ่งเป็นหน่วยงานแรกที่จัดตั้งขึ้นในรัฐอิสลาม และมีรายวิชาเคมี ราชวิทยาลัยศาสตร์ (อัญญา) ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอาหรับ ข) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาหรับ เช่น จัดโครงการอบรมทักษะทั้งการอ่าน พูด และเขียน เป็นต้น ค) เดิมจุดบนอักษรอาหรับที่เหมือนกัน เพื่อให้ออกเสียง เขียนและมีความหมายที่ต่างกันระหว่าง 2 อักษรที่เหมือนกัน เช่น อักษรดาล (د) กับ ซาด (ذ) และสิน (س) กับ ซัยน (ز) ซูด (ص) กับ ฎอฎ (ض) เป็นต้น ส่วนสถาบันการศึกษาอิสลามศึกษาที่สำคัญ ๆ ถูกจัดตั้งในเมืองมักกะฮ์ มะดีนะฮ์ ซามและอียิปต์ เป็นต้นและยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน บรรดาอุละมาอ์ทั้งอดีตและปัจจุบัน ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันดังกล่าว ล้วนเป็นมหาบัณฑิตที่สมบูรณ์แบบทั้งทางด้านความรู้ บุคลิกภาพ และศักยภาพเป็นต้น

5) ระบบของกรมการคลังหรือบัญชีมูลา ทำหน้าที่ในการดูแลความสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่ายของรัฐและถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม ส่วนรายได้ของรัฐมาจากแหล่งเดียวกันกับสมัยคุละฟะฮ์อรรอซิดีน แต่แหล่งเศรษฐกิจ ของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ได้รับจากสองแหล่งที่เพิ่มจากนั้นคือแหล่งเกษตรกรรมและพาณิชย์การและได้ตั้งชื่อเฉพาะของดีวานเศาะคะกอตหรือกรมกุศลทานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกรมนี ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการแจกจ่ายทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับผู้ที่มีสิทธิโดยเฉพาะบุคคลแปดจำพวกที่ได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน

6) จากการกำหนดพระราชบัญญัติการใช้เหรียญอาหรับอิสลามในรัฐอิสลาม จึงทำให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐได้เปลี่ยนวัฒนธรรมการใช้เงินเหรียญอาหรับอิสลามที่มีน้ำหนักเที่ยงตรง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์อิสลามและรูปแบบที่ครบสมบูรณ์ โดยตามเกณฑ์มาตรฐานน้ำหนักของแคว้นซาม น้ำหนักของเงินตราดังกล่าวมีความเที่ยงตรง นอกเหนือจากนั้นยังมีโรงงานผลิตเหรียญอาหรับอิสลามของตนเอง และสัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ทุกประเภททั้งบนเงินตรา เสื้อผ้า และผ้าม่านเป็นต้น ถูกยกเลิกและลบล้าง

การใช้เหรียญกษาปณ์สำหรับอิสลามเป็นแนวทางสำคัญในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจซึ่งมีการแลกเปลี่ยนเงินตรา และการค้าระหว่างประเทศ การพัฒนาเรือพาณิชย์ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ การจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมของตนเอง เช่น โรงงานผลิตเหรียญ ทอผ้า(อัญมูรอซ) ผลิตวัสดุก่อสร้าง ผลิตกระดาษ งานเหล็ก ไม้ เครื่องประดับและอัญมณี เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รัฐอิสลามได้กำไรอย่างมาก และบ่งชี้ว่ารัฐอิสลามเป็นรัฐที่โดดเด่นสามารถแข่งขันกับอาณาจักรโรมันตะวันออกและเปอร์เซียได้อย่างไม่แพ้ เมื่อระบบเศรษฐกิจในรัฐอิสลามมีความเสถียรภาพและมั่นคง ส่งผลทำให้ประชาชนทุกระดับมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบอาชีพตามสถานภาพ ตามทรงคุณวุฒิ และประสบการณ์ของแต่ละคนทั้งในหน่วยราชการ และเอกชน ด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์ เป็นต้น

7) องค์กระผู้บริหารของหน่วยราชการแผ่นดินในสมัยเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน พบว่าทั้งผู้บริหารและพนักงานเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จากวงศ์ตระกูลอุมัยยะฮ์ จะถูกติดตาม การพิสูจน์และตรวจสอบอย่างรอบคอบจากท่าน ๆ โดยมุ่งเน้นให้ถูกต้องตามหลักการอิสลาม เช่น บริสุทธิ์ใจ สุจริต และมีมนุษยสัมพันธ์อันดีงามกับประชาชนที่ประสงค์จะใช้บริการ นอกจากนี้ท่านมุ่งมั่นในการพิสูจน์สอดส่อง ไตร่ตรองและใกล้ชิดกับบุคลากรเหล่านั้น หากพบเห็นบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ทุจริต ท่านจะเรียกให้โอวาทครั้งแรก เพื่อการปรับตัว และครั้งต่อไปจะลงโทษโดยการปลดออกจากตำแหน่งหรือโยกย้าย เป็นต้น แม้ว่าบุคลากรเหล่านั้นมีความใกล้ชิดหรือเป็นบุคคลสำคัญที่มีผลงานมากมายดังที่เคยปรากฏกับหัจญญาญญ บิน บุสุฟ อัยษะกอฟีฮ์ ด้วยเหตุนี้องค์กระผู้บริหารและบุคลากรเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างโปร่งใส เป็นที่ประทับใจของประชาชน ดังนั้นผู้นำทุกยุคทุกสมัยควรรักษาแบบอย่างดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในตำแหน่งหน้าที่ของตนเพื่อให้การงานมีประสิทธิภาพ

8) การกำหนดนโยบายค่าสินสอดสำหรับเยาวชนสตรีเพศเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เยาวชนในวัยที่อันสมควรส่วนใหญ่ได้มีชีวิตอยู่อย่างไม่ยาก ซึ่งเป็นแนวสำคัญของการแก้ปัญหาสังคมและเป็นการสกัดกั้นของการเกิดการผิดประเวณี สถาบันครอบครัวล้วนจะมีความสุขในสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา เผ่าพันธุ์และเชื้อชาติที่แตกต่างกัน ดำรงไว้ซึ่งอยู่ด้วยความสันติเกื้อกูลกัน และมีความสัมพันธ์อันดีงามส่วนอะฮ์ลุลกิตาบหรือชาวกัมกีร์จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษจากองค์กระผู้บริหารทุกระดับอย่างสุภาพอ่อนโยนและผู้มีบารมีในสังคมจะได้รับเกียรติอันทรงเกียรติตามสถานะในสังคม ในขณะที่เดียวกันประชาชนทุกคนจะได้รับสิทธิความเสมอภาคอย่างเที่ยงธรรมกันจากรัฐ

9) ศาลตุลาการได้ดำเนินระบบตุลาการเจริญรอยตามแนวทางของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ก่อนหน้านั้น และได้เปลี่ยนเป็นศาลที่มีระบบอย่างคิยัง ซึ่งมีความแตกต่างจากศาลอื่น ๆ พร้อมกำหนดคุณสมบัติทางด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นมาตรฐานพิเศษ ซึ่งมีกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ชัดเจนและเหมาะสมต่อบรรดาผู้พิพากษา ก่อนดำรงหน้าที่ จึงทำให้บุคลากรเหล่านั้นมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ สูง และปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานแห่งความโปร่งใส ในชุดแต่งกายที่สุภาพและเหมาะสมกับตำแหน่ง จะได้รับ

การติดตามจากท่านเองเป็นระยะ ๆ และตัดเดือนเมื่อปรากฏการปฏิบัติหน้าที่ไม่โปร่งใส ส่งผลทำให้ประชาชนมีความเคารพและจะฟ้องในสิ่งที่เป็นการจริงทุกประการ

10) กรมกลาโหมกลายเป็นกรมที่มีระเบียบระบบอย่างดียิ่ง ซึ่งยุคนี้นับว่าเป็นยุครุ่งเรืองที่สุดของระบบกลาโหม เหล่าทัพทหารจะมีอาวุธสำคัญที่ครบครันสมบูรณ์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤติและการขยายตัวของรัฐ ซึ่งหัจญญ์อญ บิน ยูสุฟ อัยมะกอฟีย์ ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดี ทำงานอย่างเข้มงวด ช่มเหงอย่างเก่งกล้าในการปราบปรามศัตรูและฝ่ายคุกคามอย่างราบคาบซึ่งทำให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ประชาชนอยู่ดีมีสุขโดยใช้วิธีการชั่งจูงเหล่าทหารทุกประเภทในการปฏิบัติหน้าที่ คือนิเทศ ฝึก และแนะนำ ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรต่อการปฏิบัติหน้าที่ และจะถูกหักเงินเดือนหากไม่ปฏิบัติหน้าที่ และเหล่าทัพทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ไม่สงบจะได้รับเงินเดือนเพิ่มเป็นพิเศษ ส่วนเหล่าทหารอาวุโส จะได้รับเกียรติจากท่านเองจึงทำให้พวกเขามีความประทับใจอย่างสมหวัง

11) รัฐอิสลามกลายเป็นรัฐที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านสถาปนิก โดยมีมีเมืองนุ้เซีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกองทัพเรืออิสลาม มีคลองเป็นทางออกสู่ทะเลเมเดเตอร์เนียนซึ่งเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญที่ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น และยังมีเมืองวาสิฏ์ ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ โดดเด่น รุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ ก้าวหน้าทางด้านเกษตรกรรม มีทั้งมัสยิดนามือและบ้านขององค์คณะผู้บริหารซึ่งล้อมด้วยคฤหาสน์ ห้างร้าน สรรพสินค้า ที่ครบสมบูรณ์ สวยงามปลอดภัย และมั่นคง ในขณะที่เดียวกันนั้น มัสยิดบัยคัลมักดิส ตั้งอยู่ในประเทศปาเลสไตน์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นศาสนสถานลำดับแรกที่ศักดิ์สิทธิ์ เก่าแก่ที่สุดในโลก และเป็นกิบละฮ์แรกของประชาชนชาวมุสลิมทั่วโลกตั้งแต่ต้นปีอะดัมจนถึงต้นของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้รับวะหีย์ ซึ่งได้รับการซ่อมแซมบูรณะในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์อย่างดียิ่ง โดยมีโดมศิลาที่ประดับประดาอย่างสวยงาม ปลูกด้วยหินอ่อนนานาชนิด ติดตั้งม่าน และตกแต่งประดับประดาด้วยเพชร ไข่มุก อัญมณี กระเบื้องที่ลวดลายอย่างสวยงามที่ทันสมัยซึ่งเป็นที่เอื้อสำหรับประชาชนชาวมุสลิมทุกระดับ ทุกยุค และทุกสมัยเข้าปฏิบัติศาสนกิจ และยังเป็น โบราณสถานที่ชาวโลกทั้งมุสลิมและต่างศาสนิกต่างก็ได้ เยี่ยมเยือน กันจนถึงปัจจุบัน

12) เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน ได้ขยายรัฐอิสลามอย่างกว้างขวางโดยการพิชิตเมืองต่าง ๆ ได้แก่ เมืองโรมันตะวันออก เมืองทางฝั่งแอฟริกาเหนือและอันดาลูส เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถปกครองเมืองเหล่านั้น โดยส่งองค์คณะผู้บริหารที่เชี่ยวชาญในการดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงอย่างไม่มีปัญหาและอุปสรรค

วัตถุประสงค์ที่ 4 จากการศึกษาการสร้างสันติภาพจากอัลกุรอาน อัลหะดีษและหนังสือตำราที่เกี่ยวข้องพบว่า อิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่มุ่งเน้นเชิญชวนและถวิลหาสันติภาพ ต่อต้านการทำสงคราม หลักคำสอนที่ปรากฏในอัลกุรอานและอัลหะดีษ ล้วนเป็นคำสอนที่นำสันติภาพสู่มนุษยชาติ โดยสัญญาตัญญาณมนุษย์ทุกคน มีความรักในสันติ รักความสงบสุข ทุกคนต่างก็มุ่งมั่นค้นหาสันติภาพเพื่อมาครอบครอง แม้กระทั่งต้องแลกด้วยหยาดเหงื่อหรือทุนทรัพย์อันมากมายก็ตาม แต่เนื่องด้วยมนุษย์ถูกสร้างมาในสภาพที่อ่อนแอ มีกิเลสและอารมณ์ใฝ่ต่ำ มีความลุ่มหลงในอำนาจของโลกนี้ ทำให้มนุษย์ยอมทำลายสันติภาพ รบราฆ่าฟันกัน ด้วยหลักการอิสลามที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่าง อันนำมาซึ่งทำให้มนุษย์สามารถยับยั้งจิตใจ มิให้หลงตามอารมณ์ ลุ่มหลงอำนาจและผลประโยชน์ของชีวิต จึงทำให้มนุษย์ชาติอยู่บนโลกนี้โดยสันติที่เห็นได้ชัดเจนมาก

สงครามถึงแม้เป็นที่อนุญาตในอิสลามแต่ก็ไม่สนับสนุนและไม่อนุญาตให้มีการประกาศสงครามไม่ว่าในกรณีใดๆ เว้นแต่ด้วยความจำเป็นอย่างที่สุดและมีจุดประสงค์ที่เป็นหนทางเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ เงื่อนไขและจรรยาบรรณอันสูงส่ง และไม่มีใครสามารถประกาศสงคราม เว้นแต่ผู้นำสูงสุดของมุสลิมเท่านั้น ไม่ใช่ตามความต้องการของผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่มากไปกว่านั้นคือไม่อนุญาตให้มีสงครามนอกจาก ต้องผ่านกระบวนการเรียกร้องสู่สันติภาพหรือตอบรับอิสลามอย่างถูกต้องชอบธรรมเสียก่อน และต้องไม่กระทำการโจมตี บุคคลใดหรือฝ่ายใด นอกจากเขาต้องรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำนั้นทั้งในด้านศาสนบัญญัติและกฎหมาย

เป้าหมายหลักของสันติภาพก็คือ การอยู่อย่างสงบสุข ปราศจากความรุนแรงทุกด้าน ทั้งความรุนแรงทางกายภาพ ทางสภาพจิตใจ ทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง (สภาพที่คนไม่มีเสรีภาพ ไม่มีสิทธิมีเสียง) ทางสังคม (สภาพที่คนถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกดูแคลน ถูกปิดกั้นไม่ให้พัฒนา) และความรุนแรงที่ซ่อนอยู่ซึ่งอาจจะปะทุปรากฏขึ้นได้ และครอบคลุมไปถึงความรุนแรงระดับบุคคล ระดับกลุ่ม จนถึงระดับมหภาคระหว่างประเทศ ระดับโลก รวมทั้งโลกนี้และโลกหน้า

จากการศึกษาการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน พบว่าท่านดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ในสถานการณ์ที่วิกฤติและขัดแย้ง ท่านได้ใช้ 2 กลยุทธ์ที่สำคัญๆ ที่สอดคล้องกับยุคและพื้นที่ คือการสานเสวนาหรือเจรจาโดยสันติวิธีสูงสุดความสามารถ และการปราบปรามเป็นทางเลือกสุดท้าย ซึ่งขณะนั้นกลุ่มกบฏต่าง ๆ คุบัตขึ้นต่อต้านรัฐที่สำคัญ ๆ ได้แก่ 1) กลุ่มชีอะฮ์ 2) กลุ่มเคาะวาริจญ์ 3) กลุ่มอิบน์ อัลฮัซอติและ 4) กลุ่มของเคาะลีฟะฮ์อับดุลลอฮ์ บิน ซุบัยร

เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานก่อนดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ ท่านเชื่อมสัมพันธ์อันดีงามกับครอบครัวของเคาะลีฟะฮ์อับดุลลอฮ์ บิน ซุบัยร หลังจากท่านดำรงตำแหน่ง ท่านได้เปลี่ยนทัศนคติทันที คือท่านจัดส่งแม่ทัพหัจญญ์ญาญญ บิน ยูสุฟ อัยยะกอฟีย์ ไปปิดล้อมเมืองมักกะฮ์มีจุดประสงค์เพื่อขอให้มอบอำนาจให้แก่ท่าน ส่งผลทำให้เขา(อับดุลลอฮ์)และประชาชนได้รับการกดดัน

อย่างแรง จึงทำให้ประชาชนมุสลิมส่วนใหญ่ได้มอบตัว ส่วนเขา(อับดุลลอฮ์) ไม่ยอมมอบตัวและถูกยิงด้วยธนูและเสียชีวิตทันที พร้อมกำแพงของกะอฺบะฮ์ถูกพังและเสียหายอย่างหนัก นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ประชาชนให้สัตยาบันต่อท่านอย่างเป็นทางการ มีความเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ภายใต้ผู้นำคน เดียวคือเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน สถานการณ์บ้านเมืองมั่นคง สันติและสงบสุข

บรรดาอะลิมะฮ์ นักอัลหะดีษและนักประวัติศาสตร์อิสลามหรืออะฮฺลุลสุนนะฮ์ อะฮฺลุลญะมาอะฮ์ พบว่า ต่างก็ได้ยืนยันความบริสุทธิ์ของเขา(อับดุลลอฮ์) ได้รับตำแหน่งอย่างเป็นทางการ ถูกต้องตามกฎชะรีอะฮ์ โดยได้รับสัตยาบันจากเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนชาวมุสลิมแห่งแคว้นหิญาซและในบางเขตพื้นที่ของแคว้นอิรักเขา(อับดุลลอฮ์) ซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่หลังจากการเสียชีวิตของยะซีด บิน มูอาวียะฮ์ และ เขา(อับดุลลอฮ์) เป็นผู้ใฝ่ศาสนา ใฝ่สันติ มิได้กดขี่ รุกรานหรือรังแกและสร้างความเดือดร้อนให้กับใครทั้งสิ้น ถึงแม้กับเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานเองและท่านหุจญาญ บิน ยูสุฟ อัษษะกอฟีฮ์ ก็ตาม (Shakir, 1405.h/1985/4 : 68 ; Ibn Kathir, 1408.h/1988/12: 509, 510) ท่านมีคุณสมบัติที่เปรียบพร้อมทั้งทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและศักยภาพและมีสิทธิ์ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์เหนือกว่าท่านมัรวาน บิน หะกัม และเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน (al-Khurashiy, 1408.h. :117)

จากสภาพดังกล่าว พบว่า หุจญาญ บิน ยูสุฟ อัษษะกอฟีฮ์ ปราบปรามเคาะลีฟะฮ์อับดุลลอฮ์ บิน ซุบัยรฺ จนถึงเสียชีวิต นับว่าเป็นการกระทำที่อติธรรม น่าเกลียด เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ที่ทำให้มวลมนุษยชาติเสียหาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าท่านหลงตำแหน่งทางการเมืองและไม่รู้จักรู้จักว่าใครเป็นใครที่กล้าสังหารเขา (อับดุลลอฮ์) ซึ่งเป็นเสาหาบะฮ์ที่อาวุโส หลานชายของอบูบักรฺ บุตรชายของอัสมาฮ์ ลูกพี่ลูกน้องกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บิดา มารดา ปู่ยาตายายของเขาล้วนเป็นผู้อุทิศตนเพื่ออิสลามและเป็นชาวสรวงสวรรค์ โดยที่ไม่เลือกปฏิบัติบุคคลและพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ของศาสนสถานที่เป็นโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ อันทรงเกียรติและเก่าแก่แห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์อิสลามซึ่งเป็นกิบละฮ์ และเป็นศาสนสถานประกอบสานกิจอัลหัจญ์ของประชาชนชาวมุสลิมทั่วโลกจนถึงวันกียามะฮ์ ฆาดกรนั้นเห็นควรประณาม ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอายะฮ์ที่ 93 สูเราะฮ์อันนิสาอ์ความว่า “ผู้ใดที่สังหารมุฮมินโดยเจตนา แน่แน่นอนผู้นั้นจะได้รับผลตอบแทนเป็นชวานรกญะฮันนัมอย่างถาวรและอัลลอฮ์ทรงสาบแช่งเขา” (อัลลอฮ์ผู้ทรงรอบรู้ยิ่ง) จากสภาพดังกล่าว สามารถนำไปเป็นบทเรียนหรืออุทาหรณ์สำหรับมนุษยชาติทั้งมวล ที่ควรห่างไกลและหลีกเลี่ยงและควรบันทึกเป็นประวัติศาสตร์อิสลาม เนื่องจากเป็นโศกนาฏกรรมที่ควรประณามและหลีกเลี่ยงโดยสิ้นเชิง

เคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวาน ควรอดทน อดกลั้นในการใช้เวลาและจำเป็นต้องมีจิตวิทยา สูงในการเจรจาเข้าหา ไกล่เกลี่ยกันโดยสันติวิธี และควรปฏิบัติตามอายะฮ์อัลกุรอานที่ 9 สูเราะฮ์อัลหุญรอต ตามที่อิบนุอับบาสได้ อรรถาธิบายสรุปความว่า “ ..เมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทกันจากกลุ่มมุสลิมด้วยกัน ก็จงเชิญชวนให้พวกเขาเหล่านั้น กลับสู่บทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ และจง

ประนีประนอมด้วยความยุติธรรม เมื่อพวกเขาขอรับ ก็จงตัดสินด้วยบทบัญญัติของอัลลอฮ์ และอัลคอรูอันไว้ได้อธิบายเพิ่มเติมอีกสรุปความว่า “ การสร้างสันติภาพภายในรัฐอิสลามเป็นหน้าที่ของเคาะลีฟะฮ์ หากมีการเกิดข้อพิพาทระหว่างสองกลุ่ม อิสลามห้ามสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่มุสลิมจำเป็นต้องไกล่เกลี่ยทั้งสองฝ่ายเพื่อขยับยั้งมิให้เกิดการนองเลือด ความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน เงินทองเป็นต้น หากทั้งสองฝ่ายตกลงกันถือเป็นพรอันประเสริฐ (al-Tabaariy, 1407.h/1987/22 :292, al-Qardawiy, 1427.h /2549 : 75)

ส่วนหัจญญ์อาญู บินยูสุฟ อัษษะกอฟีได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างแรงกล้า จึงทำให้เคาะลีฟะฮ์ अबดุลมาลิก บิน มัรวาน ใ้วางใจเป็นต่อท่านเป็นพิเศษ ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งอย่างมากมาย ควบในเวลาเดียวกัน แต่ท่านเคยถูกปลดหลายครั้ง เนื่องจากมีคุณธรรมจริยธรรมที่ไม่พึงประสงค์และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวกับบรรดาเสาะหาบะฮ์และอุละมาอ์ พวกเขาต่างก็มีทัศนนะว่าหัจญญ์อาญูมีศักยภาพทางการเมือง แต่เสื่อมเสียทางด้านคุณธรรมจริยธรรม คือเป็นผู้อธรรม คุร้าย แข็งกระด้าง ไม่มีมนุษยธรรม กดขี่ และข่มเหงเป็นต้น

เคาะลีฟะฮ์ अबดุลมาลิก บินมัรวานมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกลและใฝ่สันติ ซึ่งขณะนั้นรัฐอิสลามอยู่ในสภาพที่วิกฤติ แม้จะถูกมองว่าเสียเปรียบก็ตาม ท่านสร้างสันติภาพโดยสันติวิธีกับกษัตริย์อูฐตะเนียนที่ 2 แห่งอาณาจักรโรมันตะวันออก โดยยินยอมสนองตอบความประสงค์ของพระองค์ทุกประการ คือ จ่ายเงินให้อาณาจักรโรมันตะวันออก ทองแท่ง ให้ทาส และส่งม้าจำนวน 365 ตัว เป็นต้น และท่านสามารถขยายรัฐอิสลามอย่างกว้างขวางโดยพิชิตเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรโรมันตะวันออก คือ เมืองกอลีกอลา (Qali Qala) และเมืองอัลมะซีเศาะฮ์ (al-Masisah) เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถพิชิตและปกครอง เมืองบัยรเกาะฮ์ เกาะรอบุลุส (ตรี โปลี) ก้อยรูวาน และกือรฎูญนะฮ์ เป็นต้น

6.3 ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องการปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์ अबดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์มีประเด็นข้อเสนอกที่ควรนำไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

6.3.1 ข้อเสนอที่นำไปใช้

ข้อค้นพบจากงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้นำทุกระดับเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพ ดังนี้

- 1) ผู้นำมุสลิมควรยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และควรนำบทบัญญัติอิสลามโดยตามแบบอย่างของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นบรรทัดฐานในการปกครอง เพื่อให้เกิดความสันติสุขอย่างสมหวังและยั่งยืน
- 2) ผู้นำมุสลิมควรติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ถูกต้องตามหลักการอิสลาม หากปฏิบัติหน้าที่ทุจริต ควรเรียกนะซีहतครั้งแรก เพื่อการปรับตัว และควรลงโทษในครั้งต่อไปแม้จะเป็นบุคคลสำคัญก็ตาม
- 3) ผู้นำทุกยุคทุกสมัยควรนำแบบอย่างจากเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในตำแหน่งหน้าที่ของตนเพื่อให้การงานมีประสิทธิภาพ
- 4) ผู้นำควรอดทน อดกลั้น ใช้จ่ายวิथाสูงและควรยอมเสียเปรียบในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งทุกประเภทบนพื้นฐานแห่งสันติวิธี
- 5) ควรศึกษาข้อมูลที่มีรายงานเป็นที่ยอมรับโดยนำอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นพยานหลักฐานเนื่องจากประวัติศาสตร์อิสลามเป็นประวัติศาสตร์ของหลักการศาสนาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น ด้านการศรัทธา และการปฏิบัติที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม การเมือง และการบริหารจัดการ เป็นต้น
- 6) ควรยึดตำราประวัติศาสตร์ที่ผู้แต่งมีความเป็นกลาง โดยยึดหลักของทศนะอะฮ์ลุสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์เพื่อหลีกเลี่ยงจากการบิดเบือน และการวิพากษ์วิจารณ์บรรดาเคาะหะบะฮ์ในทางที่เสียหาย

6.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องการปฏิรูปการปกครองและการสร้างสันติภาพของเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มัรวานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ข้อค้นพบบุคคลสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้และควรทำวิจัยครั้งต่อไป เพื่อเป็นองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์อิสลามที่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ดังนี้

- 1) การศึกษาความประเสริฐของการยอมรับรองดองตามทศนะอิสลามและนำเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลไทยที่กำลังประสบกับความขัดแย้งทางการเมือง
- 2) การศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์หะสัน บิน อะลี رضي الله عنه
- 3) การศึกษาการปฏิรูปการปกครองของมูอวียะฮ์ บินอบีสุฟยานแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์
- 4) การศึกษาการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อับดุลลอฮ์ บิน ซุบัยร
- 5) การศึกษาการจัดระเบียบสังคมของเคาะลีฟะฮ์อัสละม บิน อับดุลมาลิกแห่งราชวงศ์
- 6) การศึกษาวิเคราะห์จากปัจจัยที่ทำให้รัฐอิสลามแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ล่มสลาย